

Ковалів Олександр Іванович, завідувач відділу економіки природокористування в агросфері Інституту агроєкології і природокористування НААН України, доктор економічних наук, старший науковий співробітник

ПОВНОЦІННА ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ НОРМ (СТ. 13, 14, 41) ЯК ЗАПОРУКА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Як не парадоксально, але земельні перетворення в Україні було звужено комуністами (за сприяння чи мовчазної згоди провідних вчених) - до аграрних, а після проголошення незалежності, ускладнюючи рух молодій державі до самостійності, зловмисно запроваджено (30.01.1992), поряд із державною і приватною власністю на землю, - ще й надуману третю форму «колективну» як, начебто, рівноправного суб'єкта володіння і розпорядження власністю українського народу, що суперечило Декларації про державний суверенітет України, схваленої 1 грудня 1991 року на Всеукраїнському референдумі.

Тому, здійснюване паювання «колективних земель» і набуті, на такій базі, права «приватної власності на землю» - стали нікчемними, оскільки цей процес не введено (із 28 червня 1996 року - до цього часу) в чинне конституційне поле України. Вважається також, що завершення такої «земельної реформи» шляхом впровадження на цій основі, пропонованого владою обігу (ринку) «земель сільськогосподарського призначення», - не може завершитися в принципі...

Ставлення до «землі» як до звичайного ринкового товару, спонукає до самовільної й системно-монопольної корумпованої експлуатації олігархічними кланами - всіх категорій землі та її природних ресурсів як, начебто, - власних.

Із цих причин, в Україні існують злочинні схеми і різноманітні афери з всіма, без винятку корисними копалинами і привабливими земельними ділянками в природних ландшафтах. Те ж саме відбувається - з лісами, площа яких займає понад 10 млн. га. Торгують не лише «кругляком» як дровами - за валюту, але й знищують природні деревостани, руйнуються цілісні екосистеми.

Не кращий стан з інфраструктурою, з природно-заповідним фондом, рекреаційними, оздоровчими, природоохоронними та іншими землями...

Гнітюча «картина» із побутовими смітниками, землями зайнятими промисловими відходами, які наступають на сільські території...

Відсутність справжньої земельної реформи в агросфері перетворила переважну більшість селян-пайовиків на віртуальних орендодавців. Замість селянських чи фермерських господарств, на зразок європейських, з'явилися непередбачувані й непрогнозовані великі за розміром бізнес-структури на орендній основі, зокрема агрохолдинги, які вільно здійснюють корпоративні торги, в тому числі

земельними активами. По всій державі самочинно відбулися серйозні структурні зміни в землекористуванні. Посилилось беззаконня й рейдерство... В погоні за наживою, українські чорноземи виснажуються й піддаються ерозії ґрунти, безповоротно знижується їхня природна родючість і руйнується водорегулююча здатність, забруднюється й деградує довкілля, зовсім зникають природні ландшафти разом із рідкісною рослинністю, водними джерелами, звірами, птахами, комахами та корисною мікробіотою. Нищівного впливу на прилеглі території завдають комплекси надвеликих розмірів з промислового вирощування свиней та птиці.

В Україні величезна катастрофа з водою, - з її якістю і мінливою кількістю. В одних місцях топить - в інших посуха... Зникають не лише джерела й струмки, а й сільські помешкання та цілі поселення, особливо віддалені від мегаполісів. Таким чином знищується селянство як генофонд нації. При цьому селянам радять продати «земельні паї»...

За попередніми даними, - в загальному щорічні збитки нації від такої «діяльності» сягають - понад 140 млрд. дол. США.

Слід, все це вважати наслідком відсутності державницької позиції з боку органів влади стосовно вимог природокористування й однією із базових причин вседозволеності, а також корумпованого руйнування правовідносин, доводячи до зубожіння - переважну більшість українців, особливо селян. Тому наявні проблеми є загальнонаціональними і потребують системного та комплексного врегулювання - на основі чинних норм Конституції України як норм прямої дії.

Для цього, нами доведено, що подальший розвиток сталих (збалансованих) і прозорих ринкових земельних відносин та природокористування без свавілля й корупції, - на користь громадян України, можливо здійснити лише в процесі комплексного звершення земельної реформи в Україні як нової парадигми - в усьому просторі держави, розмежовуючи функціональну чинність адресно-узгодженого конституційного права власності «на землю» - на два різних «об'єкти» і на відповідно-різні «суб'єкти» такого права, а саме:

- на землю та її природні ресурси (надра, ґрунти, ліси, повітряний простір, водні та інші ресурси) як на природні об'єкти права власності Українського народу (всі громадяни - національний суб'єкт) - основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави і є головним природним (земельним) капіталом нації, та - не може бути предметом купівлі-продажу і не підлягає відчуженню будь-ким, на користь будь-кого і в будь-який спосіб;

- на земельні ділянки (межі) як на об'єкти цивільних прав, що перебувають у власності громадян, юридичних осіб чи держави (рівноправні суб'єкти) і є земельним капіталом їх власників та, навпаки, можуть бути предметом купівлі-продажу, оренди, застави тощо.

Водночас Конституція України (абзац другий ст. 13) декларує: «Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону», на який (закон) влада

поки що не спромоглася... Ця конституційна норма є обов'язковою - й тому, що господарська діяльність, пов'язана з використанням природних об'єктів права власності Українського народу, може здійснюватися лише в процесі користування (не володіння і не розпорядження) ними - на платній основі - за встановленими регламентами - відповідно до закону. В умовах ринкової економіки, відводиться ключова роль формуванню нових механізмів взаємодії цих земельних прав та інтересів, що капіталізуються шляхом одержання рентоузгоджувальних прибутків (доходів), завдяки появі реального власника-господаря на конкретну земельну ділянку.

При цьому, важливо усвідомити аксіому, де «вартісна частка природного об'єкту не може бути меншою від вартісної частки земельної ділянки (межі)», що стає надважливим інструментом регуляторної політики держави. Такий «контрольний пакет» вартісної складової природного об'єкту права власності Українського народу (всіх громадян), має властивість «вирішального голосу» і є дієвим засобом задоволення суспільних інтересів, особливо з дотримання регламентів раціонального природокористування при здійсненні господарської (підприємницької) діяльності, чи при обігу прав на земельні ділянки. Із цих причин, ця ж - 13 стаття Конституції України декларує: «Власність зобов'язує. Власність не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству».

Саме, на такій основі конституційно гарантується громадянам, юридичним особам та державі набуття і реалізація прав власності на відповідно сформовані земельні ділянки (землю), що виступають відповідними об'єктами не лише цивільних прав та господарювання, а й обов'язків та вимог (регламентів) щодо природокористування і гарантій соціальної спрямованості економіки. Суб'єкти права власності (приватна, комунальна і державна) на земельні ділянки (землю) є рівними між собою і перед законом і не можуть конкурувати з правом власності Українського народу на природні об'єкти (землю).

Все це дає можливість законно й відповідально (без корупції чиновників), на конкурентній основі, користуватися в межах уособленої «земельної ділянки» як господарської одиниці певними природними об'єктами на платній основі, - з метою сталого і прозорого здійснення: рільництва, садівництва, житлового, промислового та громадського будівництва, лісівництва, транспорту, зв'язку, енергетики, гірничо-видобувної промисловості, оборони, водно-господарської, природно-заповідної, природоохоронної, оздоровчої, рекреаційної історико-культурної та іншої господарської діяльності (на всіх категоріях землі).

Базуючись на тому, що у приватній (комунальній чи державній) власності перебувають лише земельні ділянки, а не земля та її природні ресурси, механізми одержання прибутків (доходів) розмежовуватимуть інтереси на новій рентоузгоджувальній основі. У цьому зв'язку діятиме чотири їх різновиди як головні збалансовані інтереси економіки природокористування, що вважається центральною передумовою звершення земельної реформи в Україні і головним

чинником усунення причин можливого корумпованого привласнення чужого майна (податку чи ренти). Доведено, що відокремлений дохід (прибуток) за використання природних об'єктів права власності Українського народу, буде прозоро узгоджуватиметься з іншими, та має певний когерентний характер, - не сумірний з фізичними площами й існуючим символічним земельним податком чи рентними надходженнями, що нажалі дотепер, - «проїдаються»...

Оскільки, чинність норм Конституції України не може заперечити будь-хто, тому всі запропоновані нами науково-обґрунтовані організаційно-правові заходи звершення земельної реформи в Україні як нової парадигми, що базуються на повноцінній інституалізації чинних норм (ст. 13,14,41) Основного закону України, - стають реальними і є основним ключем до їх здійснення, в тому числі стосовно реалізації державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі, - на цій же основі.

Козаченко Ганна Володимирівна, т.в.о. завідувача
кафедри фінансового права та фіскального
адміністрування Національної академії внутрішніх
справ, доктор економічних наук, професор;
Погорелов Юрій Сергійович,
радник члена Рахункової палати України,
доктор економічних наук, професор

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ КОРУПЦІЇ

Корупція як найвідоміша та найпоширеніша проблема ХХІ століття притаманна практично всім країнам світу, її наявність не залежить від рівня розвитку суспільства та економіки держави.

У найзагальнішому виді корупція розглядається як неправомірне використання службовими особами наданих їм прав та можливостей для особистого збагачення.

За даними Всесвітнього економічного форуму, щорічні втрати у світі, пов'язані з корупцією, становлять не менше \$ 2,6 трлн. або 5 % світового валового внутрішнього продукту [1]. Негативний економічний та соціальний ефекти від корупції є більшим навіть за хабарництво, масштаб якого Міжнародний валютний фонд у 2018 р. оцінив у \$ 1,5-2,0 трлн. або 2 % світового ВВП [2].

Проблема корупції (масштаб, проникнення у всі сфери суспільного життя, суттєвий негативний вплив на розвиток економіки, зіпсування міжнародного іміджу країни) в Україні є надзвичайно гострою:

- за індексом корупції Transparency International країна є найбільш корумпованою в Європі (посідає 130 місце серед 176) [2];

- українці вважають, що корупція входить до Топ-3 проблем у країні [3];